

утверждению, не может быть сведен ни к степени выраженности определенных познавательных функций, ни к совокупности усвоенных знаний. Интеллект рассматривается как особая, универсальная, продуктивная способность, обеспечивающая возможность выявления связей и отношений действительности.

Таким образом, сторонники традиционной тестологии рассматривали интеллект как биологически предопределенную установку, на которую внешняя среда, включая естественно и педагогическую практику, может воздействовать в определенной степени, либо способствуя развитию или тормозя его, вплоть до максимума, определенного все той же наследственностью. Однако эта идея, несмотря на внешнюю неоспоримость, как и другие постулаты тестологии, подверглись жестокой критике со стороны многих исследователей и работников образовательных систем во многих странах мира.

Использованные литературные источники

1. *Острецов И. Н.* Введение в философию ненасильственного развития / И. Н. Острецов. – Вып. 2. – М., 2009. – С. 60–61.
2. *Савенков А. И.* Психология детской одаренности / А. И. Савенков – М. : Генезис, 2010. – С. 38–40; 45.
3. *Селевко Г. К.* Энциклопедия образовательных технологий : в 2 т. – Т. 1. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – С. 348; 353–356. – (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).

Bibliography

1. *Ostretsov Y. N.* Vvedeniye v fylosofiyu nenasylstvennoho razvytyia / Y. N. Ostretsov. – Vyp. 2. – M., 2009. – S. 60–61.
2. *Savenkov A. Y.* Psykholohyia detskoi odarennosti / A. Y. Savenkov – M. : Henezys, 2010. – S. 38–40; 45.
3. *Selevko H. K.* Entsyklopedyia obrazovatelnykh tekhnolohyi : v 2 t. – T. 1. / H. K. Selevko. – M. : NYU shkolykh tekhnolohyi, 2006. – S. 348; 353–356. – (Seriya «Entsyklopedyia obrazovatelnykh tekhnolohyi»).

Ірина Трубіна,

м. Радомишль

УДК 37.091.212.3

ПРОБЛЕМА ДИТЯЧОЇ ОБДАРОВАНОСТІ В СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Автор статті здійснює аналіз дитячої обдарованості в середній освіті за сьогоденних умов. Звертає увагу педагогічної громадськості на значущість цієї проблеми та завдання для її розв'язання. Обдаровані діти мають мати особистісну самореалізацію незалежно від виду і форми набуття освіти. Головним реалізатором їхніх потенційних можливостей є учитель, який має створювати необхідні умови.

Ключові слова: обдаровані діти, соціалізація, самореалізація, зміст освіти.

Автор в статтє осуществляет анализ детской одаренности в среднем образовании. Обрацает внимание педагогической общественности на значение этой проблемы. Одаренные дети должны иметь личностную самореализацию независимо от вида и формы приобретения

образования. Главным реализатором их потенциальных возможностей является учитель, который должен создавать необходимые условия.

Ключевые слова: одаренные дети, самосоциализация, самореализация, содержание образования.

The author in the article analyzes children's giftedness in secondary education. Draws the attention of the pedagogical community to the significance of this problem. Gifted children must have personal self-realization, regardless of the type and form of acquisition of education. The main implementer of their potential capabilities is a teacher who must create the necessary conditions.

Key words: gifted children, self-socialization, self-realization, education content.

«Вірте в талант і творчі сили
кожного вихованця.
Людина – неповторна»
В. Сухомлинський

Професійна педагогічна діяльність з обдарованими учнями є одним із варіантів реалізації права особистості на індивідуальність, унікальність, внутрішню свободу, особистісну самореалізацію. На сучасному етапі розвитку суспільства подальшого розв'язання потребує проблема забезпечення особистісної, соціальної самореалізації та професійного самовизначення обдарованих дітей у нових соціально-економічних умовах. Тому в системі освіти ХХІ століття певної значущості набуває діяльність з обдарованими дітьми.

Основна освітня мета – створення умов для самореалізації особистості визначається в Національній доктрині розвитку освіти в Україні у ХХІ столітті [1]. Самореалізація передбачає прояв обдарованості. Зміна змісту освіти повинна бути націлена на те, щоб учні не просто отримали знання, а могли використовувати їх, причому, в нестандартних життєвих ситуаціях. Спірним є питання: у кожної дитини є талант і своя обдарованість. Але очевидно, що кожна людина потенційно народжена для певної місії, життєвого завдання. З цієї точки зору всі діти різні. Це те, що, в першу чергу, повинен зрозуміти вчитель, а не намагатися підлаштувати учнів під модель майбутнього випускника. Необхідно визнати, що модель випускника середньої освіти – це абстрактність, що не має жодного відношення до реальності. А реальність полягає в тому, що кожна людина в природі неповторна.

Отже, *по-перше*, кожна дитина неповторна. У цьому і полягає складність професії вчителя. Важко працювати, шукаючи підхід до кожної дитини. Насправді ж, не потрібно нічого шукати, дитина сама його підкаже, але за умови, що вчитель сприйме дитину такою, якою вона є. Вчитель працює над створенням умов, які, головним чином, спрямовані на безпеку і можливості для розвитку. Вчитель має уникати двох крайнощів у **визнанні** або **оцінюванні** успіхів обдарованих дітей. Демонстрація винятковості досягнень дитини, що веде до виникнення зверхнього ставлення до оточення, навіть, до «зіркової хвороби», або пригнічення, публічного применшення унікальності її здібностей і, навіть, злої іронії на адресу дитини. Вчителі, як правило, не підготовлені до діяльності з обдарованими учнями, байдужі до їх проблем, тому що не можуть їх зрозуміти. Часом вороже ставлення не підготовлених вчителів до діяльності з обдарованими учнями зумовлюється тим, що вони створюють певну загрозу вчительському авторитету.

По-друге, вчитель дозволяє учню бути таким, яким він є. І так має бути. Чому тут ми змушені говорити про страх? Тому, що дитина може бути непередбачуваною, некерованою, агресивною по відношенню до однокласників і до вчителя. «Важкою» обдарована дитина буває не від того, якою вона є, а від того, якою вона не є. Не обдарованість стає «драмою», а занедбаність тих сторін дитячої особистості, що виявляються незатребуваними. Розвитку потребує не тільки специфічне обдарування. Необхідно враховувати особистість в цілому, її емоційні, інтелектуальні, художні та соціальні здібності.

Одна з провідних рис обдарованої дитини – це прагнення до лідерства, схильність керувати іншими. Головна причина цього полягає в інтелектуальній перевазі над однолітками, гнучкості та швидкості мислення, що дає можливість краще за інших планувати та діяти. Такі розбіжності в інтересах можуть призводити до непорозумінь між дітьми та стати причиною ізоляції обдарованої особистості. Самостійність талановитих дітей виявляється у незалежності суджень та дій, відповідальності за власні вчинки, внутрішній впевненості в тому, що така поведінка можлива та правильна. Така позиція не завжди є зрозумілою та прийнятною оточуючими, які вважають, що дитина повинна дослухатися до порад і рекомендацій дорослого та розцінюють прояви самостійності, як необґрунтований виклик або протест, прояви важковиховуваності.

По-третє, те, як учень поводить себе, не має ніякого відношення до особистості вчителя. Деякі прояви учнів учителі трактують як неповагу до них особисто. Найчастіше, це помилково, і злого умислу в учня немає. А якщо він є, і учень цілеспрямовано бажає принизити вчителя, це говорить про його хвору психіку. Ці хворобливі прояви не їхня провина, а їхня біда. За таких ситуацій учителю особливо важливо володіти внутрішньою рівновагою, вміти аналізувати ситуацію і шукати адекватний вихід. Чому звертається увага на цей аспект? Тому що обдаровані діти часто це «важкі» діти.

По-четверте, учитель не повинен боятися виявитися в будь-чому некомпетентним. Свого часу Олександр Пушкін мріяв «встати з віком нарівні». Зараз це неможливо, бо інформація збільшується в геометричній прогресії і це необхідно вміти визнати. Учні можуть виявитися більш обізнаними у будь-чому, більш компетентними. Учитель – це не ходяча енциклопедія, Інтернет або технічний довідник, але у нього завжди є, і буде залишатися перевага перед учнями – інтегрований життєвий досвід. Це те, що напрацьовується тільки з часом, особливо, якщо людина розвивається.

Доросла людина завжди може масштабніше бачити, уявляти причинно-наслідкові зв'язки, має навички гармонізації себе і врегулювання будь-якої ситуації. Доросла людина бачить та усвідомлює власні страхи та вміє з ними працювати. Однак, кожен учитель зобов'язаний протягом життя вчитися і розвиватися. Говорячи словами К. Ушинського, «якщо вчитель перестає вчитися, він вмирає як учитель».

По-п'яте, багато в благополуччі та успішному розвитку обдарованої дитини залежить від батьків. Потрібно пам'ятати, що вона не лише обдарована і талановита, але перш за все – дитина, якій потрібні любов, захист та співчуття. Є різні сім'ї, як і різні діти. Немає поганих дітей і немає поганих батьків.

Тому, освітня діяльність з сім'єю обдарованих дітей – особлива проблема. Обдарована дитина може народитися в будь-якій сім'ї, в тому числі, маргінальній, але їй загрожуватиме небезпека. Дитині в таких сім'ях необхідно дати шанс на порятунок. Не рятувати, а дати шанс, можливість, бо коли дитині дається шанс, вона може його використати при належній мотивації і волі до соціального здорового життя. Без цього ніякий порятунок не буде ефективним.

Різними можуть бути і реакції батьків. Одні батьки починають пред'являти підвищені вимоги до вчителів, вимагаючи особливого відношення до їхньої дитини. За цієї ситуації від учителів потрібно терпіння і, розуміючи вимоги батьків, чітко визначити межі та можливості закладу загальної середньої освіти (ЗЗСО). Можливо, кращою конфліктною стратегією в цьому випадку буде компроміс. Є батьки, які починають пред'являти підвищені вимоги до самої дитини. У цьому випадку завдання учителя, за можливістю, спокійно зупинити батьків в їх домаганнях і рятувати здоров'я учня. Таких батьків доводиться перекопувати, що головна цінність – здоров'я їхньої дитини і хороші внутрісімейні відношення, а безмежними домаганнями і честолюбством вони можуть зруйнувати добрі відношення з дитиною. Такі батьки часто бувають самі не реалізовані в житті і вимагають, щоб їхнє життя за них прожили діти. Є батьки, які байдужі до талантів власних дітей, особливо з маргінальних сімей, і в цьому випадку вчителю доводиться брати на себе батьківські

обов'язки: підтримувати дитину, зміцнювати її віру в себе. І є, нарешті, група адекватних батьків, які розуміють, що все в житті відносно та мінливе, а саме, прояв обдарованості і таланту не гарантують майбутнього успіху в житті. Головне завдання вчителя, в якій би сім'ї не зростала обдарована дитина, сформувати у неї почуття впевненості у собі, віру у власний життєвий шлях.

По-шосте, вчитель може і повинен сприяти зміцненню віри дитини в себе. Часто постає питання «Хто відповідає за результати навчання і виховання?» Дехто вважає, що це навчальний заклад, хтось, – що це сім'я, але реально це самі діти. Якщо вони не будуть мотивовані на ту чи іншу модель поведінки, ставлення до світу, ніякі педагогічні зусилля не допоможуть. Тут учителі можуть знову зіткнутися з проблемою орієнтації учня. Чи готує він себе до життя? Такі симптоми як алкоголізм, наркоманія, небажання вчитися, заняття екстримом свідчать про те, що учень не орієнтований на життя. Останні досягнення в області психології, в тому числі системно-сімейний підхід, дозволяють розв'язувати цю проблему і впливати на негативну тенденцію. Але останнє слово, все ж таки, залишається за дитиною.

По-сьоме, за результати навчання і виховання відповідає сам учень. І, нарешті, освітнє середовище. Видатний чеський педагог Януш Корчак визначив чотири типи освітніх середовищ, виходячи з двох параметрів: *свободи* та *активності*. Середовище, в якому низькі показники тому називається *догматичним*. У такому середовищі не вітається ініціатива, все чітко регламентовано, жорстка дисципліна. Ідейно воно орієнтовано на такі загальні глобальні цінності, як держава, Бог тощо.

Другий тип середовища – де низька активність, але багато свободи. Там нічого не регламентується, дитина може вільно виявляти себе, там найбільше піклуються про здоров'я та самопочуття дітей. Це середовище не орієнтовано на будь-які соціальні досягнення. Воно називається *безтурботним* і більше підходить дошкільним освітнім установам.

Третій тип – *кар'єрне* середовище. У ньому заохочується активність, але в чітких рамках. У такому середовищі йде конкуренція, шануються переможці олімпіад та конкурсів. Це середовище соціально орієнтовано, у ньому багато напруги і, навіть, боротьби.

І, нарешті, четвертий вид середовища – де багато активності та свободи, воно називається *творчим*. У цьому середовищі панує дух новаторства, неординарності, заохочується все нове, що не вписується в загальні рамки. Суспільство сторожко ставиться до таких проявів, але завдяки ним воно існує.

Отже, якщо подивитися на проблему обдарованих дітей в контексті освітніх середовищ, то зрозуміло, що в догматичному середовищі діти просто не зможуть розвиватися, для них таке середовище «смерть». У безтурботному середовищі розвиток можливий, але навряд чи буде заохочуватися підтримувати. В кар'єрному середовищі легко тільки честолюбним дітям, а, як відомо, честолюбство легко переходить в паранюю. Для обдарованих дітей, можливо, на певних етапах таке середовище може бути підтримуючим, але обмеженим, оскільки воно орієнтовано на соціальний успіх.

Таким чином, лише *творче освітнє середовище* відповідає вимогам розвитку обдарованості. Але це ще не те середовище, що вітається в нашій освіті. Сьогодні ми бачимо орієнтацію на кар'єрне середовище. В такому середовищі мало місця творчості і здоров'ю.

Вибір освітнього середовища залежить від керівництва закладу загальної середньої освіти. Тому, чи дасться у цьому ЗЗСО «зелене світло» обдарованим дітям чи ні, залежить і від типу цього середовища.

Таким чином, психолого-педагогічна підтримка обдарованих дітей – це комплекс як зовнішніх умов, що складаються з особливостей освітнього та сімейного середовища, так і внутрішньої позиції вчителів, які працюють з ними.

Використані літературні джерела

1. Національна доктрина розвитку освіти в Україні у XXI столітті. – Київ : Шкіл. світ, 2001.
2. Брюно Ж. Одаренные дети: психолого-педагогическое исследование и практика / Ж. Брюно, Р. Молей, Л. Назарет // Психологический журнал. – 1995. – № 4. – С. 73–78.
3. Володарська Ж. Робота з обдарованими дітьми / Ж. Володарська, Т. Докійчук // Психолог. – 2011. – № 22–23. – С. 15–30.
4. Івануць О. Роль сім'ї у процесі соціалізації обдарованих дітей / О. Івануць // Психолог. – 2009. – № 11–12. – С. 56–58.
5. Корчак Я. Как любить ребенка / Я. Кочак. – М. : Книга, 1980.
6. Кривопишина О. Сім'я як мікрочинник творчої особистості / О. Кривопишина // Обдарована дитина. – 2007. – № 7. – С. 60–63.
7. Ландау Э. Одаренность требует мужества. Психологическое сопровождение одаренного ребенка / Э. Ландау : пер. с нем. – М. : Академия, 2002. – 144 с.
8. Моляко В. О. Актуальні соціально-психологічні аспекти проблеми обдарованості / В. О. Моляко // Обдарована дитина. – 1998. – № 1. – С. 3–5.
9. Остапчук В. Обдаровані діти. Які вони? / В. Остапчук // Шкільний світ. – 2009. – № 19. – С. 9–10.
10. Пушкин А. С. Собр. соч. в 10 т. – Т. 1. Из стихотворения «Чаадаеву» (1821).
11. Степенко Г. В. Обдаровані діти: навчання і розвиток / Г. В. Степенко, М. С. Бургін // Обдарована дитина. – 1998. – № 3. – С. 6–9.
12. Ушинський К. Д. Педагогические сочинения : в 6 т. / К. Д. Ушинський. – Т. 4: – Людина як предмет виховання. – 518 с.

Bibliography

1. Natsionalna doktryna rozvytku osvity v Ukraini u KhKhI stolitti. – Kyiv : Shkil. cvit, 2001.
2. Briuno Zh. Odarennye dety: psykholoho-pedahohycheckoe yssledovanye u praktyka / Zh. Briuno, R. Moley, L. Nazaret // Psykholohychecky zhurnal. – 1995. – № 4. – С. 73–78.
3. Volodarcka Zh. Robota z obdarovanymy ditmy / Zh. Volodarcka, T. Dokiychuk // Psykholoh. – 2011. – № 22–23. – С. 15–30.
4. Ivanuts O. Rol cim'yi u protseci cotsializatsiyi obdarovanykh ditey / O. Ivanuts // Psykholoh. – 2009. – № 11–12. – С. 56–58.
5. Korchak Ya. Kak liubyt rebenka / Ya. Kochak. – М. : Knyha, 1980.
6. Kryvopyshyna O. Sim'ya yak mikrochynnyk tvorchoi ocobystocti / O. Kryvopyshyna // Obdarovana dytyna. – 2007. – № 7. – С. 60–63.
7. Landau E. Odarennoct trebuet muzhectva. Psykholohycheckoe coprovozhdenye odarennoho rebenka / E. Landau : per. s nem. – М. : Akademyia, 2002. – 144 с.
8. Moliako V. O. Aktualni cotsialno-psykholohichni aspekty problemy obdarovanosti / V. O. Moliako // Obdarovana dytyna. – 1998. – № 1. – С. 3–5.
9. Ostapchuk V. Obdarovani dity. Yaki vony? / V. Ostapchuk // Shkilnyi cvit. – 2009. – № 19. – С. 9–10.
10. Pushkyn A. S. Sobr. coch. v 10 t. – Т. 1. Yz ctykhotvorenyia «Chaadaevu» (1821).
11. Stepenko H. V. Obdarovani dity: navchannia i rozvytok / H. V. Stepenko, M. S. Burhin // Obdarovana dytyna. – 1998. – № 3. – С. 6–9.
12. Ushynckyi K. D. Pedahohycheckye cochynenyia : v 6 t. / K. D. Ushynckyi. – Т. 4: – Liudyna yak predmet vykhovannia. – 518 с.